

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**  
**ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ ТА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**  
**Кафедра корейської та японської філології**

Курсова робота  
з японської філології

на тему:

**ЗАСТАРІЛІ СЛОВА (ІСТОРИЗМИ ТА АРХАЇЗМИ)**

Студентки групи Яп07-21  
факультету східної і слов'янської філології  
денної форми навчання

Освітньої програми:

Японська мова і література та переклад,  
західноєвропейська мова

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.69 Східні мови та  
літератури (переклад включно),

перша – японська,

**Капустян Наталії Володимирівни**

Науковий керівник:

к. пед. н., доц.

Наумова Юлія Станіславівна

Національна шкала \_\_\_\_\_

Кількість балів \_\_\_\_\_

Оцінка ЄКТС \_\_\_\_\_

**Київ 2023**

## ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТАРІЛИХ СЛІВ.....	5
1.1 Історизми та їх специфіка в лінгвістиці.....	7
1.2 Архаїзми як лексична одиниця.....	8
1.3 Методика дослідження історизмів і архаїзмів.....	9
Висновки до розділу 1.....	11
РОЗДІЛ 2. ЗАСТАРІЛІ СЛОВА В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ.....	12
2.1 Приклади та тлумачення історизмів.....	12
2.2 Приклади та тлумачення архаїзмів.....	18
Висновки до розділу 2.....	30
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

## ВСТУП

Японська мова багатогранна, її вивчення процес довгий, але, безперечно, цікавий. Кожний його аспект є важливим. В цій роботі ми хочемо приділити увагу такій частині лексикології як застарілі слова. Здавалося б, що такого унікального в дослідженні застарілих слів, якщо вони вийшли з активної лексики?

В реаліях сучасності вже не так важко знайти відповідні джерела в Інтернеті, що сприяє полегшенню дослідження та пошуку значення застарілих слів, навіть якщо вони не зрозумілі.

**Актуальність.** Варто зазначити, що наразі дуже мало джерел українською мовою на тему застарілих японських слів. Звичайно, є українські лінгвісти, які досліджували цю категорію, наприклад, Комарницька Т.К. та Комісаров К.Ю. Вони розкрили поняття японських історизмів та архаїзмів, також навели приклади тлумачення застарілих слів. Проте ця сфера й досі потребує уваги з боку українських науковців. Хоч архаїзми та історизми й відносяться до пасивної лексики, це не скасовує її важливість в сучасності. Є багато японської давньої літератури, де прослідковуються слова, що вже вийшли з ужитку в сьогоденні. На нашу думку, в старих рукописах може бути чимало інформації, яка також стане корисною для таких сфер як: культурологія, історія, література та інші. Але для цього потрібно досліджувати значення застарілих слів. Окрім цього, старе покоління й досі застосовує декотрі архаїзми в повсякденності, що дає ще одну підставу для поглибленого дослідження наявної теми, як мінімум, щоб розуміти мову людей похилого віку.

**Мета:** аналіз способів тлумачення японських застарілих слів українською мовою.

**Завдання:**

1. Проаналізувати поняття й особливості історизмів та архаїзмів в пасивній лексиці.
2. Виявити види архаїзмів та історизмів.

3. Проаналізувати способи тлумачення історизмів та архаїзмів українською мовою.
4. Проаналізувати особливості японських застарілих слів.
5. Систематизувати тлумачні слова за категорією.

**Об'єктом** є історизми та архаїзми. **Предмет:** тлумачення застарілих слів.

**Матеріал дослідження:** 85 історизмів та 190 архаїзмів, мова.

**Методи дослідження:** аналіз, порівняльно-історичний, метод суцільної вибірки.

**Наукова новизна:** переклад застарілих японських слів українською мовою отримав подальший розвиток для їх опанування, що дозволяє й надалі розвивати цю галузь вітчизняними вченими.

**Практичне значення:** ця робота може бути допоміжною при викладанні або вивченні японських історизмів і архаїзмів та способів їх перекладу.

## РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАСТАРІЛИХ СЛІВ

Для кращого розуміння застарілих слів, ми звернулися до різних джерел, щоб зрозуміти поняття та особливості застарілих слів.

Слова, які ми активно використовуємо в реальному житті називають активним словниковим запасом. Решта слів, які можна почути рідко відносяться до пасивного словникового запасу.

До пасивної лексики належать усі слова, що вживаються в мові рідко, які не є повсякденними у спілкуванні людей. У складі пасивної лексики перебувають усі застарілі слова, що вже вийшли або виходять із звичайного вжитку в літературній мові, або нові слова, які нещодавно виникли і не стали загальноживаними в ній чи активно не використовуються (Мій клас). Ступінь застарілості слова визначають кількома факторами (Комарницька, Комісаров, 2012, с.135):

- 1) місцем слова у лексичній системі мови;
- 2) поширеністю і тривалістю його вживання у минулому у межах активної лексики;
- 3) зв'язками зі спорідненими словами.

Як зазначають Комарницька та Комісаров, якщо лексема має велике значення, розповсюджена, довгий час відносилась до активного вжитку, то невеликий шанс того, що вона буде відноситись до застарілих слів. (Комарницька, Комісаров, 2012, с.135)

Мойсієнко відмічає, що слова переходять в пасивну лексику з різних причин під впливом лінгвістичних і позалінгвістичних чинників. Однією з причин «старіння» частини словникового складу є те, що в об'єктивній дійсності починають зникати якісь предмети, явища, реалії, а разом із ними зникають лексичні одиниці, і далі за прикладом: гаман (вид козацької торби), ковгань (шматок криги, на якому діти з'їжджають з гори), гамала (вид страви), мешти (татарські легкі черевики), тарапата (гра в м'яч), гонтар (людина, що покриває дахи гонтом), шабельник (той, хто виготовляє шаблі). Друга причина — у мові застаріває лише назва поняття, предмета, хоча сама реалія продовжує існувати, стає застарілою лише зовнішня оболонка слова:

дзигарі (годинник), дзиглик (стілчик), свічадо (дзеркало), вдлуж (уздовж), вендровка (мандрівка). Залежно від названих причин розрізняють дві групи застарілої лексики: історизми та архаїзми. (Мойсієнко, 2010, с.115)

В своєму посібнику Ющук поділяє історизми на такі семантичні групи:

а) назви давніх суспільно-політичних реалій: смерд, кріпак, вельможа, дворянин;

б) назви колишніх професій: мечник, лучник, списник, кожум'яка;

в) назви застарілих знарядь праці, зброї: рало, соха, ступа, жорна;

г) назви не вживаних тепер предметів одягу: жупан, кирея, кунтуш, чумарка;

г) назви старовинних грошових одиниць та одиниць міри: дукат, червінець, гривеник, крейцер;

д) назви зниклих народів, племен: гуни, печеніги, торки, половці. (Ющук, 2004, с.224-225)

Білодід в своїй роботі розрізняє такі типи архаїзмів:

1) власне лексичні — слова, які були витіснені синонімами, які використовуються в сучасності (бран - полон, вельми – дуже, десниця – права рука);

2) лексико-словотворчі, яким у сучасній літературній мові відповідаються слова того ж самого кореня, але з іншими суфіксами і префіксами (вартівник – вартовий, інако – інакше, яко - як);

3) лексико-фонетичні — порівняно з тими синонімами, що відповідають їм у сучасній українській літературній мові, мають інше звукове оформлення (пашпорт – паспорт, різниця – різниця, зерцало - дзеркало);

4) фонетичні – слова з застарілою вимогою окремих звуків (збірати – збирати, кривавий – кривавий, тремати - тримати) (Білодід, 1973, с.239-240)

Ляо Бамін стверджує, що китайські та японські ієрогліфи зберігають значення давньокитайських. Японська мова сповнена китайськими елементами та представляє собою скам'янілість китайської мови. Японською 箸 – палички для їжі; 汤 – гаряча вода; 言 – говорити; 走 – бігати. Ці ієрогліфи відносяться до давньої китайської мови. (Ляо Бамін, 2014)

### 1.1. Історизми та їх специфіка в лінгвістиці

У складі застарілої лексики виділяють матеріальні архаїзми (або ж історизми) та стилістичні архаїзми (або ж просто архаїзми). (Комарницька, Комісаров, 2012, с.135). За словами Рябоволенко, японською історизми - 死語 shigo, архаїзми - 古語 kogo, а застарілі слова - 廃語 haigo. (Рябоволенко, 2010, с.8) Слова, які часто використовувались в давні часи та застаріли через змін епохи називаються історизмами - 死語 shigo (або ж застарілими словами 廃語 haigo). (Хідехо Кіндаїчі, 2014, с. 38) Історизми не мають довідників у сучасній мові, оскільки поняття, позначувані ними, зникли (Комарницька, Комісаров, 2012, с.135).

Так, історизмом є слово 賦 fu – данина, оскільки поняття, позначуване ним, вже нехарактерне для сучасного японського суспільства. Так само і лексема 歌垣 utagaki – молодіжні хороводи вийшла з активного вжитку, оскільки відповідне явище перестало бути складовою молодіжної культури. Історизм 謫遷 takusen – заслання перейшов до складу пасивної лексики з огляду на припинення існування такого виду покарання. Наступні приклади історизмів в японській мові (Комарницька, Комісаров, 2012, с.135-136):

鉄火 tekka – випробування вогнем;

雑歌 zōka – вірші на різні теми (у поетичних антологіях);

旧臣 kyūshin – попередній васал;

辰の刻 tatsunokoку – «година Дракона» ( 8-а година ранку);

宫内庁 kunacho – міністерство двору;

台帳 daichō – писарська книга (в якій записували відомості про населення, податки і повинності) тощо.

Дослідження шляхів вторинної активізації пасивної лексики поетичних творів Тараса Шевченка в перекладах Фудзі Яцуко доводить, що пасивні лексеми, зокрема історизми, після переходу до пасивного складу мови не перестають функціонувати в мові цілком, а використовуються у низці випадків зі стилістичною метою. (Рябоволенко, 2010, с.14)

## 1.2. Архаїзми як предмет пасивної лексики

Іншим видом застарілої лексики є архаїчна лексика. Архаїзми (古語 *кого*) – це слова, що пізніше були витіснені іншими словами і через це вийшли з активного вжитку, хоча поняття, які вони позначають, існують дотепер. Такі лексеми виходять з активного вжитку вже в результаті дії лінгвістичних чинників: їх замінюють рівнозначні лексеми, які виявляються більш придатними для найменування тих самих понять. (Комарницька, Комісаров, 2012, с.136)

Особливості архаїзмів(Хідехо Кіндаїчі, 2014 с. 6):

- Слова, які в сучасності не використовуються.

いと *ito* – дуже. Замість нього активно вживають 大変 *taihen* та とても *totemo*.

- Слова, значення яких відрізняються від сучасних.

うつくし *utsukushi* – в давньості означав «милий», в сучасності тлумачиться як «гарний».

Шінджю Шоїн подає такі приклади архаїзмів (Шінджю Шоїн, 2009 с. ):

愛敬 *aigyau* – милий; було витіснено лексемою かわいらしさ *kawairashisa*.

あさまし *asamashi* – бути враженим; нині використовується 驚きあきれる *odoroki akireru*.

惜し *atarashi* – прикро; в наші дні, як активна лексика, 惜しい *oshii*.

あぢきなし *adjikinashi* – нудно; теперішнє つまらない *tsumaranai*.

篤し *atsushi* – схильний до хвороби; зараз кажуть 病気がち *byoukigachi*.

敢へ無し *ahenashi* - безнадійно, нічого не поробиш; в сучасності використовують どうしようもない *dōshiyōmonai*.

あてなり *atenari* – високий статус; витіснено 身分が高い *mibun ga takai*.

Окрім застарілої лексики в японській мові існує також застаріле написання тих чи інших слів. (Здебільшого це стосується ієрогліфічного написання, яке у низці



випадків уже стало неактуальним.) Наприклад, застарілим написанням запозиченого слова バター batā: – масло є ієрогліфічне написання 牛酪, яке нині не вживають. Так само і лексема コップ koppu – склянка у застарілому варіанті написання має вигляд 洋盃. Застарілим на сьогодні вже можна вважати ієрогліфічне написання наступних слів (Комарницька, Комісаров, 2012, с.136):

ここ koko – тут як 此処 чи 茲;

そこ soko – там як 其処;

これ kore – це як 是 або 之 чи 此れ;

それ sore – те як 其れ.

Слово 友 tomo – друг також має застаріле написання 朋. Застарілим написанням слова パン pan хліб є: 麵麵.

Запозичені лексеми на позначення одиниць вимірювання також мають застаріле ієрогліфічне написання, наприклад:

瓦 guramu – грам ( сучасне написання グラム);

立 rittoru – літр ( нині вживають написання リットル),

米 metoru – метр (у сучасному варіанті написання – メートル) тощо.

Японісти для розмежування понять «історизм», «архаїзм», «застаріле слово», 死語 shigo – історизм, 古語 kogo – архаїзм поряд із екстралінгвістичними, ономазіологічними, семасіологічними пропонують використовувати також функціональний критерій, оскільки застаріла лексика, хоч і належить до пасивної, остаточно з ужитку не вийшла. Наприклад, історизми використовують у наукових, публіцистичних і художніх творах для найменування понять минулих епох. І історизми, й архаїзми вживають також для надання мовленню урочистого, піднесеного звучання; ці слова є засобом відтворення колориту минулого тощо. (Комарницька, Комісаров, 2012, с.137)

### 1.3. Методика дослідження історизмів і архаїзмів

Як вже зазначувалось у вступі, ми використали методи дослідження, такі як: аналіз, порівняльний-історичний та суцільної вибірки.

Аналіз. Розділ 2 являє собою практичну частину, в якій здійснювалось тлумачення застарілих слів. Відповідно, кожне слово було віднесено до певної категорії, наприклад: одягу, знаряддя праці, статусу та інше.

Порівняльно-історичний. В ході тлумачення можна було помітити ієрогліфи, які подібні за виглядом та звучанням тих, які використовуються японцями в сьогоденні. Тож, порівнюючи однакові слова в давню епоху та сучасну, можна відмітити, що ці лексеми відрізняються лише значенням слова.

Метод суцільної вибірки. Основа цієї роботи – зібрання різних вже відомих теоретичних основ на тему застарілих слів. Було ознайомлено з відповідними джерелами, виокремлено найважливіше та використано їх для цієї роботи.

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Переглянувши відповідну літературу, ми розглянули теорію застарілих слів. Тож тепер ми бачимо різницю між історизмами та архаїзмами. Як зазначають Комарницька та Комісарова, історизми (死語 шіго, 廢語 хайго) не мають відповідників в сучасності, відносяться до певних історичних епох, їх ніде не зустріти, окрім застарілої літератури та найменувань певних значень минулого. Архаїзми (古語 кого) мають синоніми, які їх же й витіснили. Часто їх використовують люди похилого віку. Багато японських слів мають застаріле написання, яке вже не використовується як-от バター batā – масло, ієрогліфічне написання - 牛酪. (Комарницька, Комісарова, 2012) За словами Мойсієнко, переходять слова з активної лексики в пасивну через лінгвістичні та екстралінгвістичні причини. (Мойсієнко, 2010, с.115). Після ознайомлення з теорією ми розглянули методи дослідження, які були виконані в ході написання курсової роботи.

## РОЗДІЛ 2. ЗАСТАРІЛІ СЛОВА В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

### 2.1 Приклади та тлумачення історизмів

Переклад японських історизмів українською мовою (Japan Reference):

幕府 – bakufu - уряд сьогунату, також відноситься до місця розташування уряду та адміністрації

幕藩体制 - bakufan taisei - система правління епохи Едо, що характеризується центральною владою 幕府 та місцевою автономією хана.

部 – be - спадкові професії, закріплені на традиційних японських кланах.

文明開化 - bunmei kaika - «Цивілізація та просвітництво», ранній рух епохи Мейдзі, спрямований на реорганізацію Японії відповідно до західної цивілізації

武家・武士 - buke, bushi – клас воїнів.

町人 – chōnin - міщани, купці, ремісники та робітники епохи Едо.

大名 – daimyō - феодал, воєначальник.

大王 – daiō – великий король.

太政官 – daijōkan - велика державна рада, вищий орган уряду Мейдзі до 1885 року.

太政大臣 - daijō daijin - канцлер або головний міністр, глава великої державної ради.

譜代大名 - fudai-daimyō - спадкові васали Токугава

富国強兵 - fukoku kyōhei - «Збагачуй державу, зміцнюй військо», національне гасло епохи Мейдзі.

元老 – genrō - старші державні діячі періоду Мейдзі, потужний неформальний і позаконституційний інститут.

御家人 – gokenin - прямі васали сьогуна.

藩 – han - феодальне володіння.

埴輪 – haniwa - неглазуровані надгробні фігури з фаянсу.

旗本 – hatamoto - «прапорноносці», прямі васали Токугави вищого рангу, ніж 御家人.

平民 – heimin – громадяни.

兵農分離 - heinō bunri - соціальна сегрегація самураїв і селян наприкінці XVI на початку XVII ст.

院政 – insei - монастирське правління, правління імператора, який зрікся престолу.

神祇官 – jingikan - департамент богослов'я, японська імперська бюрократія, заснована у VIII столітті.

地頭 – jitō - земельні управителі, призначені сьогуном, особливо в сьогунатах Камакура та Муроматі.

寺社奉行 - jisha bugyō - «комісар» або «наглядач» храмів і святинь під час сьогунату Токугава.

城代家老 - jōdai karō – старші посадовці самураїв і радники на службі феодала відповідують за замок.

姓 – kabane - спадкові титули, що використовувалися разом із назвою клану в досучасній Японії для позначення рангу та політичного становища

開国 – kaikoku - відкриття японської нації для іноземних країн і торгівлі в 1853 році.

関白 – kanpaku – головний радник і регент імператора.

刀狩 – katanagari - конфіскація зброї наприкінці XVI ст.

家老 – karō - старші посадовці самураїв і радники на службі у феодала.

公武合体 - kōbu gattai - «Союз імператорського двору та сьогунату», політика, спрямована на політичну координацію між урядом сьогунату та імператором.

古墳 – kofun – кургани.

石 – коку - японська одиниця об'єму, особливо для рису (180 л).

石高 – kokudaka - оцінка річного врожаю сільськогосподарських угідь, виміряного в японських одиницях об'єму 石 нешлифованого рису, а також бази та податків протягом періоду Едо.

国司 – kokushi - губернатор провінції.

国体 – kokutai - японське національне утворення: державний устрій, суверенітет, національна самосвідомість, сутність і характер тощо.

公家 – kuge – дворянство.

国家老 – kunigarō - старші посадовці самураїв і радники на службі у феодала засновані на домені.

京都所司代 - Kyōto shoshidai - губернатор Кіото та найвищий представник сьогунату Токугава в місті.

政所 – mandokoro - головний керівний орган уряду сьогунату Камакура.

問注所 – monchūjo - Суд правосуддя уряду сьогунату Камакура.

大坂城代 - Ōsaka jōdai - комісари або губернатори, високопосадовці сьогунату Токугава.

王政復古 - ōsei fukko - імперська реставрація.

律令制 - ritsuryō-sei - централізована імперська система правління періоду Нара.

老中 – rōjū - одна з найвищих державних посад при сьогунаті Токугава.

六波羅探題 - Rokuhara tandai - висока посада в сьогунаті Камакура.

浪人 – rōnin - самурай без господаря у феодалній Японії.

左大臣 – sadaijin – міністр лівого руху, урядова посада в пізні періоди Нара та Хейан.

鎖国 – sakoku - політика національної ізоляції в період сьогунату Токугава.

侍所 - samurai-dokoro - рада наглядачів, офіс сьогунатів Камакура та Муроматі.

参勤交代 - sankin kōtai - «Чергове відвідування», політика Токугави, згідно з якою феодал мав проводити кожен другий рік в Едо.

征夷大將軍 - sei tai shōgun - «Головнокомандуючий експедиційними силами проти варварів», офіційний титул сьогуна.

摂家 – sekke - п'ять будинків регентів клану Фудзівара та куге.

摂政 – sesshō - титул регента, що діє від імені малолітнього імператора або правлячої імператриці.

執権 – shikken - регент, що діє від імені сьогуна Камакура.

士農工商 - shi nō kō shō - ієрархічна структура соціального класу, заснована на чотирьох професіях або кастах: самураї, селяни, ремісники та торговці.

親藩大名 - shinpan-daimyō - кадетські сім'ї Токугава.

莊園 – shōen - приватні та часто автономні маєтки.

守護 – shugo - військовий губернатор або «констебль», призначений сьогуну для нагляду за однією або кількома провінціями.

尊王攘夷 - sonnō jōi - «Шануйте імператора, виганяйте варварів», політичне гасло бакумацу для повалення сьогунату Токугава.

樞密院 – sūmitsuin - таємна рада, дорадча рада при імператорі.

太閤 – taikō - звання головного радника і регента імператора у відставці.

大老 – taigorō - найвищий посадовець сьогунату Токугава та головний політик; регент за відсутності сьогуна або у випадку, якщо сьогун був недієздатним

天領 – tenryō - земля під прямим контролем сьогунату Токугава.

外様大名 - tozama-daimyō - «зовнішні феодал», неспадкові феодали, які підпорядковувалися Токугаві після битви при Секігахарі та зазвичай були виключені з участі в уряді.

右大臣 – udaijin - міністр правого руху, молодший державний міністр, який наглядає за всіма гілками великої державної ради і заступник міністру лівого руху.

氏 – uji - родинні групи в період Кофун і традиційні японські клани.

氏上 - uji no kami – голова родинних груп в період Кофун та традиційних кланів.

氏神 – ujigami - Бог-охоронець або дух родинних груп в період Кофун та традиційних кланів.

若年寄 – wakadoshiyori - «Молодші старійшини», високопоставлені урядовці в сьогунаті Токугава 17-го століття.



財閥 – zaibatsu - промислові та фінансові об'єднання конгломератного типу, які домінували в японській економіці між періодом Мейдзі та Першою світовою війною.

Як зазначає Хіроші Ватанабе в своїй роботі, термін 幕府 bakufu став загальним під впливом Міто школи історичної філософії. Використання 幕府 було, щоб показати легітимність уряду. Коли вчені Міто почали регулярно використовувати цей термін, ймовірно, були люди, які вважали це дивним. (Хіроші Ватанабе, 2016)

Вікіпедія надає нам такі слова історизми(Wikipedia):

足輕 ashigaru - феодалні пішохідні воїни, що походять із селянського або простолюдського класу, а не з самурайського спадкового класу воїнів.

別當 bettō - керівник цивільної, військової чи релігійної установи.

武士道 bushidō – кодекс честі воїна.

御所 gosho - престол імператора або його резиденція. Резиденція члена імператорської родини та термін для позначення цих членів. Резиденція принца або сьогуна, а також термін для принца або сьогуна.

豪族 gōzoku - місцеві самурайські клани зі значними місцевими земельними володіннями.

За допомогою матеріалів з 大名行列の隊列と衣装, розподілимо історизми за категорією(大名行列の隊列と衣装)

Посади:

御先払足輕 asakibaraiashigaru – відповідали за розчищення вулиць.

Сповіщували перехожих про проходження процесії феодала, запобігали неприємностей, а також направляли процесію по дорозі.

小姓 koshō – відповідає за особисті справи лорда, також слугував як його охоронець.

坊主 bōzu – готував чай лорду. Його називали монахом, бо його голова була голена, але він відносився до класу самураїв, а не монахів.

旗竿 hatazaō - людина з жердиною для підняття прапора. У період воюючих держав стяги з родинними гербами використовувалися для розрізнення своїх і чужих та для підняття бойового духу.

足輕小頭 ashigarukogashira - людина, яка очолює піхотинців, що носять луки та стріли.

矢箱 yabako – людина, яка носить ящик з великим вмістом для стріл. Воїни-лучники отримували стріли з цього ящика та стріляли з лука.

Речі:

腰物 koshimono – меч, який носили в циліндричному контейнері, його рукоять зроблена з срібної металевої фурнітури та намальований родинний герб, тому кажуть, що це був меч феодала.

挟箱 hasamibakō – ящики в яких перевозились одяг, обладунки, документи та інші речі, які належали феодалу або феодальному васалу.

茶弁当箱 chabentōbako – коробки в яких переносили їжу та напої для лорда.

空穗 utsubo – предмет, який лучники несуть на спині для зберігання стріл, але його також використовували як прикрасу під час процесії феодалу. Щоб принести ці коробки, потрібно було отримати дозвіл від сьогунату Токугава.

## 2.1 Приклади та тлумачення архаїзмів

Тлумачення архаїзмів японської мови українською (JapanDict):

一般 – ippan – одне й теж саме, без різниці.

筋 – suji – соціальна позиція, статус.

後 – ato – минулий.

最後 – saigo – остання мить.

産業 – sangyō – засоби до існування, заняття.

子 – ko – пташине яйце.

首腦 – shunou – важлива частина.

州 – shū – любий (ставиться після імені при звертанні до людини).

台 – dai – їжа; високий будинок, вежа.

北 – kita – північний вітер.

国 – kuni – земля.

呼ぶ – yobu – взяти за дружину.

山 – храм, територія храму.

先生 – sensei – старший.

体 – karada – труп.

大變 – великий інцидент, катастрофа.

面 – tsura – щоки; прилегла територія.

神 – імператор Японії; грім.

半 – han - хан (одиниця площі землі, приблизно 595,8 м<sup>2</sup>)

出馬 – shutsuba – випускати коня, вивести коня.

穴 – ana – схованка.

命 – inochi - парні татуювання ієрогліфів «життя» на плечах чоловіка і жінки (вказують на непохитну любов); доля, карма.

少女 – shōjo - жінка від 17 до 20 років (період Ріцурьо).

琴 – koto - струнний інструмент.

見事 – migoto - щось варте уваги, видовище.

定年 – teinen - роки служби у військовому званні до призначення на посаду.

浜 – hama – берег річки.

草 – kusa – ніндзя.

茶 – cha – насмішка.

野生 – yasei – я (чоловічий термін).

故郷 – furusato – руїни, історичні залишки.

掲げる – kakageru - розпалювати (вогонь), роздмухувати (полум'я).

戸 – to - вхід (до будинку); звужується.

寮 – ryō - бюро (урядовий відділ під міністерством за системою Ріцурьо);

кімната чайної церемонії; вілла.

方々 – katagata – ви (множина).

悲しみ - прихильність, любов.

駒 – koma - кінь.

結束 – kessoku - одягання (одяг, обладунки тощо).

内 – uchi - територія імператорського палацу; імператор.

主義者 – shugisha - соціаліст, комуніст, анархіст.

戸惑い – tomadoi - дезорієнтація при нічному пробудженні; забув, в який будинок чи кімнату увійти.

舎 – sha - один день маршу (прибл. 12,2 км).

辞書 – jisho – заява про звільнення.

滝 – taki – пороги.

包丁 – hōchō – приготування їжі; їжа.

限り – kagiri - кінець життя, останні миті, смерть; похорон, поховання.

理学 – rigaku – філософія.

銭 – sen - одна тисячна кан (як одиниця маси).

椿 – tsubaki - чай, вироблений в горах.

島根 – shimane - острівна країна.

消化 – shouka - втрачаючи свою форму і перетворюючись на щось інше.

一筋 – hitosuji - одна кровна лінія, один клан; звичайний, поширений.

構う – kamau - виганяти, забороняти.

刻む – kizamu - мати татуювання; мучити.

通る – tōru - бути добре обізнаним, бути мудрим.

皮肉 – hiniku - шкіра і кістки, тіло.

増し – mashi - збільшення, зростання.

屋台 – yatai - будинок (особливо маленький і жалюгідний).

抵触 – teishoku - зіткнення, контакт, дотик.

戦 – ikusa - війська, сили.

八幡 – hachiman – звичайно.

慣習 – kanshū - звикаючи (до).

克明 – kokumei - старанний, чесний, щирий.

赤い – akai – гарний.

浪人 – rounin - мандрівник.

発明 – hatsumei – розумний.

憲政 – kensei – зразковий уряд, чудовий уряд.

里帰り - satogaeri - тимчасове повернення додому (слуги).

下る – kudarū - знецінюватися, принижуватися.

壇 – dan – мандала.

発祥 – hasshō - поява сприятливого знака того, що хтось отримує божественний мандат стати імператором; народження імператора або його предків.

外人 – gaijin – аутсайдер.

漂う - tadayō – бути нестійким; захитатися, здригнутися, скривитися; жити в ненадійних обставинах.

無実 – mujitsu – нечесність.

堂 – dō - вітальня, розташована в передній частині будинку.

一見 – ikken - перша зустріч.

一座 - ichiza - найкраще сидіння, голова (столу).

柏木 – kashiwagi - імператорська палацова варта.

待合 - місце зустрічі збору, випивки тощо.

施す – hodokosu - поширюватися далеко й широко.

激しい – hageshii – обривистий.

名乗る - nanogu - називати товари, які продаються.

家出 - iede – виїзд, стати буддійським монахом, вступивши в сан священика.

駆ける – kakeru – наступати (на ворога), атакувати (верхом на коні).

沸かす – wakasu - плавити (металл).

槍 – yari – насміхатися.

放流 – hōryū – заслання.

鎌 – kama – шум.

口利き - kuchikiki – красномовство, красномовна людина.

恐縮 – kyōshuku - відсахнувшись від страху.

転嫁 – tenka - другий шлюб, повторний шлюб.

元素 – genso - походження, джерело.

晴れ間 – harema - період спокою.

粉飾 – funshoku – наносити макіяж.

捕り手 – torite - міліціонер, чиновник, відповідальний за ув'язнення правопорушників.

配合 – haigō – виходити заміж.

唐 – tō – Китай; іноземна країна.

晩秋 – banshū – дев'ятий місяць.

麵 – men – борошно.

突き止める – tsukitomeru – заколоти до смерті.

潔い – isagiyoï - справедливий, праведний, чесний, чистий (серцем), невинний.

疲れる – tsukareru – голодувати.

目印 – mejirushi - товарний знак (період Едо).

貧 – hin - недостатність, нестача, дефіцит.

涼しい – suzushii - чистий, чесний, невинний.

散々 – sanzan - розкиданий, роз'єднаний, розсіяний, подрібнений на крихітні шматочки.

際どい – mawadoi - екстремальний, суворий, жорстокий.

過ごす – піклуватися, підтримувати.

伯仲 – hakuchū - старший і другий старший брат, старший і молодший брат.

一輪 – ichirin - повний місяць.

二八 – nihachi – шістнадцять.

免 – men – звільнення.

安堵 – ando - безпечно жити в оточенні стін.

屈する – kussuru - відчувати себе пригніченим.

子分 – kobun - прийомна дитина.

太平 – taihei – щасливий.

晴らす – harasu – зробити сонячним, зробити так, щоб хмари зникли.



調度 – chōdo - лук і стріла.

吟味 – ginmi - декламувати та цінувати традиційну поезію.

裾 – suso - за течією.

口裏 – kuchiura - віщувати удачу чи невдачу, слухаючи когось.

腐る – kusaru – програти парі; промокнути.

女手 – onnade – хірагана.

羽振り - haburi – помаху крилами.

櫓 – yagura - склад зброї.

講釈 – koushaku – оповідання.

奥の手 – okunote – ліва рука.

蔵元 – kuramoto - наглядач складу.

囲う – kakou – захищати.

貫通 – kantsū – бути добре обізнаним (в).

取り留める – toritomeru – з'ясувати.

企てる – kuwadateru – стати навшпиньки.

悪法 – akuhō – злий спосіб; злий спосіб робити речі.

夷 – ebisu - народи, які раніше проживали на півночі Японії з особливою мовою та культурою (тобто айни).

色々 - iroiro – різноманітні кольори.

男手 – otokode – ієрогліфи.

宿す – yadosu – давати житло, розміщувати.

豪勢 – gousei – дуже, надзвичайно.

至る – itaru - прийти, прибути, призвести до.

不肖 – fushou – нещасний, невдалий

小粋 – koiki – пихатий, нахабний.

カッと - katto – діяти рішуче.

とんだ – tonda – дуже.

ひらひら – hirahira - мерехтіння (світло, полум'я тощо).

為す – nasu – мати намір, спробувати.

一旦 – ittan – одного ранку.

裂く – saku – мати татуювання в куточку ока.

括る – kukuru – затримувати, перевіряти.

噛む – kamu – переконувати.

敢えて – aete – точно ні.

Заслужовує на увагу той факт, що слова, які мають однаковий вигляд при написанні та звучать так само мають різні значення. Наприклад, 山 yama, хоч і має однакове звучання в минулому та сучасності, але у витісненому значенні тлумачиться як «храм, територія храму», а в сьогоденні «гора». Можемо навести ще один приклад. Теж не менш простий ієрогліф 国, який відомий нам як країна, але в старі часи він позначував слово «земля».

Наведемо ще приклади архаїзмів з джерел tangorin(tangorin):

求める motomeru – вимагати; шукати, полювати(робота).

鼻白む hanashiramu - виглядати наляканим.

恐る osoru – боятися.

恋い暮らす koikurasu - жити глибоко в любові.

恋い乱る koimidaru – закоханий або сумує за людиною настільки, що не може діяти нормально.

恋い籠る koikotomu - завдавати душевного болю через (приховану) любов; бути нещасним через любов.

言ふ方無し iukatanashi – невимовний; неописуваний; невиразний.

貴やか ateyaka - елегантний; витончений; гарний.

疎癒ゆ ogoiyu – частково зажити; стати краще.

狭し sebashī - вузький; маленький.

治む osamu – керувати, підкорити.

ほとめく hotomeku – шуміти; вітати, розважата (діалект Канто).

修む osamu - вчитись; закінчити (курс); культивувати; освоїти відремонтувати (допущена несправність).

隠然 inzen – схильний до плачу.

愛し hashi - прекрасний; милий; чарівний.

確けし tashikeshi – впевнений.

放らす hafurasu - залишити в спокої; залишити як є; ігнорувати; нехтувати; відмовитися від.

Розподілимо архаїзми за категоріями. Наведені нижче архаїзми взяті з книги Шінджю Шоїна (Шінджю Шоїн, 2009):

#### 1. Прикметники(риси):

強ちなり anagachinari – настирливий, егоїст.

ありがたし arigatashi – рідкісний.

いうなり iunari – витончений, класний.

いたづらなり itazuranari – марний.

うるはし uruhashi – гарний, акуратний.

おもだたし omodatashi – шановний, почесний.

かたくななり katakunanari – фанатичний, впертий.

こころづきなし kokorodukinashi – несприятливий, неприємний.

こころなし kokoronashi – бездумний, безглуздий.

こちたし kochitashi – галасливий.

## 2. Дії:

あらます aramasu – планувати заздалегідь.

いらふ irafu – відповісти.

移ろふ utsurofu – переїхати, емігрувати.

うれふ urefu – нарікати.

おきつ okitsu – вирішувати, планувати.

おこす okosu – відправляти.

おとなふ otonafu – видати звук.

およづく oyozuku – стати повнолітнім.

かしづく kashizuku – виховувати.

## 3. Стан:

うしろめたし – я стурбований.

かしこし kashikoshi – мені лячно.

かたじけなし katajikenashi – збентежений.

4. Іменник:

かたち katachi – обличчя, зовнішній вигляд.

## ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Якщо в Розділі 1 ми приділили увагу більше теорії, то в Розділі 2 було більше практики. Ми в певних джерелах шукали історизми та архаїзми, після цього перекладали українською мовою. Серед особливостей хочеться відмітити, недивлячись на те, що деякі застарілі слова мають однаковий вигляд при написанні та звучать так само, все ж таки значення у них різне. Наприклад, 先生 – слово, яке в сучасності ми активно використовуємо в такому значенні як «вчитель». В минулому ж воно означає «старший». Або ж 外人, який в сучасності має значення «іноземець», а в минулому «аутсайдер». Також ми спробували навести власну класифікацію за критеріями слів.

## ВИСНОВКИ

Ми спробували розглянути інформацію з «Застарілих слів японської мови (історизми та архаїзми)» дійсно мало. Робота кропітлива, але безперечно цікава. В Розділі 1 ми розглянули ту інформацію, яка в нас є. Хоч джерел було й мало, але це дало нам можливість стати більш освідченими в цій сфері, так би мовити перший крок. Дізналися від Комісарова та Комарницької, що історизми японською – 死語、廢語, а архаїзми – 古語, знаємо тепер про ступінь застарілості. Розглянули семантичні групи історизмів та види архаїзмів завдяки Ющукі та Білодіді.

В Розділі 2 ми приділили увагу практиці. Завдяки порівнянню активної та пасивної лексики, можна побачити різницю в використанні декотрих слів в сучасності та минулому, бо якщо раніше використовували якесь слово, яке подібне письмово та при звучанні в одному значенні, то зараз воно може використовуватись в зовсім іншому. Також ми бачимо чітку різницю в історизмах та архаїзмах на практиці. Дійсно, як і зазначували Комісарова та Комарницький про історизми та архаїзми. Історизми - це слова певної епохи. Посади, певні речі, які вже в сьогоднішній не існують. Архаїзми більш менш можна зрозуміти та дійсно знайти певні відповідники в сучасності.

Ми спробували перекласти деякі японські слова українською мовою. Сподіваємось, що це допоможе тим, хто буде викладати цю тему, або ж її досліджувати.

## 概要

この作品のテーマは日本語の古い言葉（古語と死語）。主題は古い言葉の解釈です。ウクライナ語の古い日本語の情報源はほとんどないために、この作業では、いくつかの死語と古語を解釈しようとしてきました。コースワークの最初の章では、「歴史主義」の概念とその詳細が調査され、語彙単位としての「アーカイズム」の概念が定義されました。また、歴史主義と考古学の研究方法にも少し慣れました。コースワークの後半では、日本語の死語と古語が解釈されました。私たちは死語と古語の説明に貢献しました。



## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білодід І.К. (Ред.). (1973) Сучасна українська літературна мова: лексика і фразеологія. Київ: Наукова думка.
2. Комарницька Т.К., Комісаров К.Ю. (2012) Сучасна японська літературна мова: теоретичний курс том 1. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
3. Мій клас. Активна й пасивна лексика української мови. Відновлено з: <https://miyklas.com.ua/p/ukrainska-mova/10-klas/poniattia-normi-v-suchasni-ukrayinskii-literaturnii-movi-326692/grupi-sliv-za-pokhodzhenniam-40259/re-071b27af-f5b5-43c5-8e86-5280ba53ba05>
4. Мойсієнко А.К., Бас-Коненко О.В., Бондаренко В.В., Гапченко О.А., Кравченко Л.О., Мацько О.М. ... Мосенкіс Ю.Л. (2010) Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика. Київ: Знання.
5. Рябоволенко І.В. (2010) Функціональні особливості застарілої лексики японської мови. (Автореферат кандидат філологічних наук). Національна Академія Наук України, Київ.
6. Ющук І.П. (2004) Українська мова. Київ: Либідь.
7. JapanDict. Japanese dictionary. Retrieved from: <https://www.japandict.com/?s=%23arch>
8. Tangorin. Dictionary. Retrieved from: <https://tangorin.com/words?search=%23archaic&offset=50&qid=4>
9. Japan Reference (2017) Glossary of Japanese Historical Terms. Retrieved from: <https://jref.com/articles/glossary-of-japanese-historical-terms.319/>
10. Wikipedia. Glossary of Japanese history. Retrieved from: [https://en.wikipedia.org/wiki/Glossary\\_of\\_Japanese\\_history](https://en.wikipedia.org/wiki/Glossary_of_Japanese_history)
11. 金田一秀穂 (2014) 金田一秀穂先生と日本語を学ぼう 5 : 古語・新語・方言・流行言。東京: 株式会社岩崎商店。
12. 真珠書院編集部 (2009) 教科書をよむための基本古語。東京: 株式会社 真珠書院 代表者 三樹敏。

- 13.姫路市役所観光スポーツ局. 大名行列の隊列と衣装. Retrieved from:  
<https://www.city.himeji.lg.jp/daimyo/isho/>
- 14.渡辺 浩 (2016) 東アジアの王権と思想 増補新装版. 東京: 東京大学出版会。
- 15.廖 八 鸣 (2014) 从日语中发现古代中国 . Retrieved from:  
<https://www.nippon.com/cn/column/g00161/>